

ΕΚΤΑΚΤΟΣ ΣΥΝΕΔΡΙΑ ΤΗΣ 29ΗΣ ΑΠΡΙΛΙΟΥ 1980

ΠΡΟΕΔΡΙΑ ΓΕΩΡΓΙΟΥ Ε. ΜΥΛΩΝΑ

Η ΙΕΡΑ ΜΟΝΗ ΤΟΥ ΣΙΝΑ

ΟΜΙΛΙΑ ΤΟΥ ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΟΥ Κ. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΤΡΥΠΑΝΗ

Τὸ μοναστήρι τῆς Ἁγίας Αἰκατερίνης μὲ τὸν φρουριακὸ του περίβολο βρί-
σκεται σὲ μιὰ στενὴ ἄγρονη κοιλάδα κάτω ἀπὸ τὶς αἰχμηρὲς κορυφὲς τοῦ ὄρους
Σινᾶ. Καμμιά ἄλλη μονὴ στὸν κόσμον δὲν ἔχει τόσο παλιὰ καὶ τόσο ἐνδιαφέρουσα
ἱστορία, ὅσον αὐτή, ὅπου ἀκόμη κάθε μέρα ἀντηχεῖ τό: «ἔτι δεόμεθα ὑπὲρ τῶν
μακαρίων καὶ ἀοιδίμων κτητόρων τοῦ ἱεροῦ ἡμῶν μοναστηρίου Ἰουστινιανοῦ καὶ
Θεοδώρας». Ἀπὸ τὰ πολλὰ κτίσματα τῶν εὐσεβῶν ἐκείνων βασιλέων εἶναι τὸ
μόνο πὸν ἐξακολουθεῖ νὰ μνημονεύει τὰ ὀνόματά τους. Τὸ πραγματικὸ τους καύ-
χημα, ἡ Μεγάλῃ Ἐκκλησίᾳ — γιατί ἔτσι ἔλεγαν στὸ Βυζάντιο τὴν Ἁγία Σοφία —
ἀπὸ τὸ 1453 σιωπᾶ — κριμάτων σου ἀβύσσους τίς ἐξιχνιάσει, ψυχοσῶστα Σω-
τήρ μου;

Τὴ χειρόνησο τοῦ Σινᾶ, τὴν ἄξενη καὶ ξεχασμένη αὐτὴ γωνιὰ τῆς Πετραίας
Ἀραβίας, τὴν ἔκαμε ὀνομαστή τὸ πέρασμα τοῦ Μωυσῆ, πὸν ἀπὸ ἐκεῖ ὀδήγησε
τοὺς Ἑβραίους, σὰν τοὺς ἔφερε ἀπὸ τὴν Αἴγυπτο στὴ γῆ τῆς Ἐπαγγελίας, τὴν
Παλαιστίνῃ. Ἐκεῖ «κατέβη Κύριος ἐπὶ τὸ ὄρος τὸ Σινᾶ . . . καὶ ἐκάλεσε Μωυσῆν
(Ἐξοδος 19.20) . . .» καὶ πρὶν νὰ τοῦ μιλήσει «ὤφθη αὐτῷ ἄγγελος κυρίου ἐν
φλογὶ πυρὸς ἐκ βάλτου, καὶ ὄρα ὅτι ὁ βάλτος καίεται πυρὶ, ὁ δὲ βάλτος οὐ κατε-
καίετο . . . ἐκάλεσε δ' αὐτὸν κύριος ἐκ τοῦ βάλτου λέγων: Μωυσῆ, Μωυσῆ . . .
λῦσαι τὸ ὑπόδημα ἐκ τῶν ποδῶν σου, ὁ γὰρ τόπος, ἐν ᾧ ἔστηκας, γῆ ἁγία ἐστίν.
καὶ εἶπεν αὐτῷ: Ἐγὼ εἶμι ὁ θεὸς τοῦ πατρὸς σου, θεὸς Ἀβραάμ καὶ θεὸς Ἰσαὰκ
καὶ θεὸς Ἰακώβ». (Ἐξοδος 3.1). «Καὶ ἔδωκεν Μωυσεῖ, ἡνίκα κατέπαυσεν λαλῶν

αὐτῶ ἐν τῷ ὄρει τῷ Σινᾶ . . . πλάκας λιθίνας γεγραμμένας τῷ δακτύλῳ τοῦ θεοῦ» (*Ἔξοδος 31.18*).

Ἔτσι μὲ τῆ βοήθεια τοῦ θεοῦ ἔγινε ἡ διάβαση τῶν Ἑβραίων ἀπὸ τὴν ἄγωνα καὶ ἀνδρῆ χερσόνησο τοῦ Σινᾶ, καὶ αὐτὸ τὴν ἔκαμε ἱερὴ γιὰ ὅλη τὴν ἀνθρωπότητα.

Τὸ Θεοβάδιστον Ὅρος καὶ ἡ περιφέρειά του ἔγιναν ἀπὸ τότε προσκύνημα, καὶ νωρὶς σπουδαῖο Χριστιανικὸ προσκύνημα, καὶ μέρος ὅπου ἄρχισε νὰ ριζώνει ὁ μοναχικὸς βίος. Πολλοὶ Χριστιανοί, Ἕλληνες, Αἰγύπτιοι, Ἀραβες καὶ Σῦροι, γιὰ νὰ φύγουν μακριὰ ἀπὸ τὸ καταπιεστικὸ Ῥωμαϊκὸ κράτος, κατέφυγαν ἐκεῖ, καὶ ἡ «ἀναχώρησις» αὐτὴ — δηλαδὴ ἡ μοναχικὴ ἀπομόνωση — φαίνεται ὅτι ἐπλήθυνε στὶς ἀρχὲς τοῦ 4ου αἰῶνα μετὰ τὴν «ἀναχώρησιν» τοῦ Μεγάλου Ἀντωνίου. Οἱ Βεδουῖνοι βέβαια δὲν τὸ ἔβλεπαν αὐτὸ μὲ καλὸ μάτι καὶ ἀλλεπάλληλες ἦσαν οἱ ἐπιδρομὲς ἐναντίον τους ποὺ ἔκαμαν Σαρακηνοὶ καὶ Βλέμμοι — στὶς 14 Ἰανουαρίου ἐορτάζεται στὴ μονὴ ἡ μνήμη ὄλων ὄσων «ἀνηρέθησαν ὑπὸ τῶν ἀγαρηνῶν» — ὅμως οἱ μοναχοὶ ὄλο καὶ πλήθαιναν στὴ νότιο χερσόνησο τοῦ Σινᾶ καὶ πολλοὶ προσκνητὲς ἀπὸ μακριὰ ἄρχισαν νὰ ἔρχονται καὶ μεταξὺ τους τὸ 394 καὶ ἡ περιφημὴ Σιλβία ἢ Aetheria.

Στὴν ἀρχὴ βέβαια οἱ μοναχοὶ ζοῦσαν «διεσπαρμένοι καὶ ἀπεριτείχιστοι», ὥσπου ὁ Ἰουστινιανὸς ἔχτισε «φρούριον ὀχυρότατον» μὲ τὰ ἀφιερωμένο στὴν Παναγία τὴ Βάτο, ὅπως τὰ περιγράφει καὶ ὁ Προκόπιος εἰς τὸ «Περὶ Κτισμάτων» (σ. 116 *Наву*). Καὶ σήμερα τὸ μοναστήρι παρουσιάζεται σὰν ψηλὸ κάστρο σχεδὸν τετράγωνο μὲ πύργους, ὅπως ὅταν χτίστηκε τὸν καιρὸ τοῦ Ἰουστινιανοῦ. Μόνον τὸ πρόσωπο τοῦ βόρειου τείχους του ἔπεσε σ' ἓνα σεισμὸ τοῦ 1798, ἀλλὰ μὲ τὴ βοήθεια τῶν στρατιωτῶν τοῦ Ναπολέοντος, ποὺ ἦταν τότε κύριος τῆς Αἰγύπτου, τὸ ξανάχτισαν τὸ 1801.

Ἡ ἀρχαία εἴσοδος τῆς μονῆς εἶναι σήμερα κλειστὴ καὶ ἀντὶ αὐτῆς χρησιμοποιεῖται πλαγίᾳ ἐπίσης ἀρχαία σκολιὰ εἴσοδος μὲ τρεῖς σιδερένιες πόρτες, ποὺ κλείνουν τὸ βράδυ, ὅταν ὁ Πορτάρης παραδίνει τὰ κλειδιὰ στὸν ἀρχιεπίσκοπο ἢ τὸν ἀντικαταστάτη του ποὺ λέγεται Δικαῖος. Στὴν ἐσωτερικὴ πρόσοψη τοῦ φρουρίου ἔχουν χτιστεῖ διάφορα κτίρια γιὰ κατοικίαι τῶν μοναχῶν καὶ τὶς ἀνάγκαι τῆς μονῆς καθὼς καὶ λίγο πρὶν ἀπὸ τὸν δεῦτερο παγκόσμιον πόλεμον ἡ νέα βιβλιοθήκη. Μέσα στὸ μοναστήρι ὑπάρχει καὶ μικρὸ τζαμί ποὺ ἀρχικὰ χτίστηκε στὸ τέλος τοῦ 12ου αἰῶνα, γιὰ νὰ ἐξευμενίσαι τοὺς Μουσουλμάνους τῆς περιοχῆς, καὶ ἀργότερα ἐπισκευάστηκε πολλὰ φορὲς.

Ὁ ναὸς τοῦ Ἰουστινιανοῦ, ποὺ ἰδρῦθηκε συγχρόνως μὲ τὸ φρούριον ἀπὸ τὸν ἴδιον ἀρχιτέκτονα Στέφανον, εἶναι λιθοκτιστὴ τρίκλιτη βασιλική, μήκους 39 καὶ πλάτους 19 μέτρων, μὲ ὑπερψωμένα ἀετώματα. Περιλαμβάνει καὶ πολλὰ παρεκ-

κλήσια τῆς ἴδιας ἐποχῆς, ἀπὸ τὰ ὁποῖα τὸ σπουδαιότερο εἶναι τῆς Ἁγίας Βάτου, ὅπου ὁ προσκυνητὴς εἰς ἀνάμνησιν τῆς προσταγῆς τοῦ θεοῦ πρὸς τὸν Μωυσῆ βγάζει καὶ σήμερα τὰ ὑποδήματά του γιὰ νὰ εἰσέλθῃ. Τὸ παρεκκλήσιο αὐτὸ πὸν βρίσκειται πίσω ἀπὸ τὸ ἱερὸ τῆς ἐκκλησίας ἔχει καὶ ψηφιδωτὸ τοῦ 11ου αἰῶνα στὴ μικρὴ κόγχη του, καὶ στοὺς τοίχους του ὠραῖα πλακάκια ἀπὸ τὴ Δαμασκὸ τοῦ 17ου αἰῶνα. Ἄλλο ἀξιόλογο παρεκκλήσιο εἶναι καὶ τοῦ Ἁγίου Ἰακώβου, στὴν κόγχη τοῦ ὁποῖου ἀποκαλύφθηκε τελευταῖα καὶ βυζαντινὴ τοιχογραφία.

Οἱ πύλες τοῦ νάρθηκος καὶ τοῦ καθολικοῦ τῆς κυρίως ἐκκλησίας εἶναι ξυλόγλυπτες καὶ ἀνήκουν στὴν ἐποχὴ τοῦ Ἰουστινιανοῦ. Ὁ ἀρχικὸς νάρθηξ ἦταν χαμηλός, ἀλλὰ στοὺς νεώτερους χρόνους ἐπρόσθεσαν καὶ δεῦτερο ὄροφο, ὅπως νεώτερο εἶναι καὶ τὸ κωδωνοστάσιο. Τὸ καθολικὸ ἔχει δώδεκα κολόνες ἀπὸ γρανίτη σὲ δύο σειρὰς καὶ 16 δίλοβα βυζαντινὰ παράθυρα. Τὰ κιονόκρανα πὸν στεφανώνουν τὶς κολόνες εἶναι κοσμημένα μὲ γλυπτὸς σταυροὺς, φοίνικες καὶ φύλλα ἀπὸ ἄλλα δέντρα, ἀλλὰ τὰ ἔχουν δυστυχῶς βάφει σκοῦρα πράσινα, ὅπως ἔχουν χρίσει μὲ ἀσβέστη καὶ γύψο καὶ τὶς κολόνες. Ἡ ἀρχαία ψαλιδωτὴ στέγη τοῦ ναοῦ δὲν φαίνεται πιά σήμερα, γιὰ τὴν σκέπασαν καὶ αὐτὴν τὸν 18ον αἰῶνα μὲ ὀριζόντιο κνανὸ φάτνωμα κατάστικτο μὲ χρυσὰ ἄστρα.

Στὶς δοκοὺς τῆς παλιᾶς, σκεπασμένης πιά σήμερα στέγης ὑπάρχουν καὶ δύο παράδοξες ἐπιγραφές πὸν λέγουν ἢ μιὰ «† ὑπὲρ σωτηρίας τοῦ εὐσεβεστάτου ἡμῶν βασιλέως Ἰουστινιανοῦ», καὶ ἢ ἄλλη «† ὑπὲρ μνήμης καὶ ἀναπαύσεως τῆς γεναμῆνης ἡμῶν βασιλίδος Θεοδώρας» πὸν φανερόνουν πῶς, ὅταν ἐγράφηκαν, ἢ Θεοδώρα εἶχε πιά πεθάνει. Ἀπὸ αὐτὲς τὶς ἐπιγραφές καὶ ἀπὸ τὴ μνεία τοῦ μοναστηριοῦ στὸ «Περὶ κτισμάτων» τοῦ Προκοπίου, ἔργο πὸν γράφηκε ἀργὰ στὴ ζωὴ τοῦ Ἰουστινιανοῦ, συμπεραίνομε πῶς ἢ μονὴ θὰ χτίστηκε μετὰ τὸ θάνατο τῆς Θεοδώρας, ἴσως τὸ 557. Αὐτὸ ἐπιβεβαιώνεται καὶ ἀπὸ τὸν Κοσμᾶ τὸν Ἰνδικοπλεύστη πὸν ἐπισκέφθηκε τὴ χερσόνησο τοῦ Σινᾶ τὸ 548 καὶ πὸν δὲν ἀναφέρει τίποτε γιὰ τὸ μοναστήρι.

Ἡ διακόσμηση τοῦ ναοῦ ἄρχισε, ὅπως εἶπαμε, ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ. Τὸ σπουδαιότερο κατάλοιπο ἀπὸ αὐτὴ τὴν περίοδο εἶναι τὸ θαυμάσιο μωσαϊκὸ στὴν ἀψίδα τοῦ ἱεροῦ πὸν παριστάνει τὴ Μεταμόρφωση. Αὐτὸ εἶναι καὶ τὸ μόνο ψηφιδωτὸ Κωνσταντινουπολίτικης τέχνης πὸν ἔχει διασωθεῖ ἀπὸ τὸν 6ον αἰῶνα, γιὰ τὴν τὰ γνωστὰ καὶ λαμπρὰ μωσαϊκὰ τῆς Ραβέννας πιθανότατα δὲν ἔγιναν ἀπὸ Πολῖτες τεχνίτες. Στὴν παράσταση αὐτὴ ὁ Χριστὸς ἀκτινοβολεῖ μέσα στὴ δόξα του, καθὼς ὀρθώνεται σὲ μνημειακὴ στάση ἀνάμεσα στοὺς προφήτες Ἡλῆ καὶ Μωυσῆ. Οἱ ἀπόστολοι Ἰωάννης, Πέτρος καὶ Ἰακώβος γονατίζουν καὶ σκύβουν γεμάτοι κατάπληξη καὶ δέος. Ἡ σύνθεση αὐτὴ ἢ τόσο ζωντανὴ στὴ συμμετρικότητά της, εἶναι

μοναδική στη θέση αυτή του ναού — δηλαδή στην κόγχη του ιεροῦ — δικαιολογεῖται όμως, γιατί σύμφωνα με τὴν ἀκολουθία ἢ Μεταμόρφωση στοῦ ὄρους Θαβὼρ σχετίζεται με τὴ θεοφάνεια στοῦ ὄρους Χωρήβ, δηλαδή τὸ Σινᾶ. Ἡ κεντρικὴ αὐτὴ εἰκόνα πλαισιώνεται ἀπὸ δώδεκα στηθάρια ἀποστόλων καὶ 17 προφητῶν καὶ τοῦ Δαβίδ. Στὶς γωνίες βρίσκονται προσωπογραφίες τοῦ ἡγουμένου Λογγίνου καὶ τοῦ Ἰωάννου Διακόνου.

Τὰ ψηφιδωτὰ συνεχίζονται καὶ στοῦ μέτωπο τοῦ ιεροῦ με δύο στηθάρια τοῦ Προδρόμου καὶ τῆς Παναγίας καὶ με δύο ἀντιμέτωπες μορφές ἀγγέλων πρὸς πετοῦν πρὸς τὸν Ἄμνόν, ὁ ὁποῖος βρίσκεται μέσα σὲ ἔνσταυρο κύκλο. Τὰ ψηφιδωτὰ καταλήγουν ἐπάνω δίπλα στὰ παράθυρα σὲ δύο σκηνές πρὸς παριστάνουν τὸν Μωυσῆ με τὴ Βάτο καὶ τὸν Μωυσῆ πρὸς δέχεται τὶς ἐντολές. Ἡ τόσο ἄρτια αὐτὴ διακόσμηση εἶναι μιὰ ἀπὸ τὶς πιὸ ἀθηντικὲς μαρτυρίες γιὰ τὴν τέχνη τῶν ψηφιδωτῶν τοῦ 6ου αἰώνα, ἀλλὰ καὶ γιὰ τὶς θεολογικὲς ἰδέες πρὸς ὅριζαν τὴ διακόσμηση τοῦ ιεροῦ.

Ἐκτὸς ἀπὸ τὰ σπονδαῖα αὐτὰ μωσαϊκὰ ὑπάρχουν στὴν ἐκκλησία καὶ τὰ παρεκκλήσια καὶ διάφορες φορητὲς εἰκόνες τοῦ 11ου καὶ τοῦ 12ου αἰώνα πρὸς βρίσκονται στὴ θέση τους ἀπὸ τότε, καθὼς καὶ κρεμαστοὶ ἐνεπίγραφοι σταυροὶ χάλκινοι τοῦ 6ου καὶ τοῦ 7ου αἰώνα, καὶ διάφορα βυζαντινὰ σκεύη λατρείας, πρὸς χρησιμοποιῶνται ἀκόμη ὡς τώρα. Πολύτιμα ὅμως σκεύη με χρυσό, σμάλτο καὶ πέτρες, ὅπως θὰ περιμένε κανεὶς ἀπὸ ἓνα αὐτοκρατορικὸ μοναστήρι, δὲν διασώθηκαν. Πιθανότατα νὰ ὀφείλεται τοῦτο στὶς διάφορες διαρπαγὲς πρὸς ξεύρομε ὅτι ἔγιναν ἀπὸ τοὺς γειτονικοὺς Βεδουῖνους σὲ στιγμὲς ταραχῶν.

Τὸ τέμπλο εἶναι τοῦ 17ου αἰώνα καὶ εἶναι μαρμάρινο στοῦ κάτω μέρος καὶ ὠραῖο ξυλόγλυπτο στοῦ ἐπάνω. Ἐμπρὸς του καθὼς καὶ ἀπὸ τὴν ὀροφή κρέμονται κανδήλια καὶ πολυέλαιοι ἀργυροί, πολλὰ ἀπὸ τὰ ὁποῖα εἶναι δῶρα Ρώσων μεγιστάνων.

Ἀπὸ τὰ ἄλλα κτίρια τῆς μονῆς ἀξιόλογη εἶναι ἡ τράπεζα, ὅπου γευμάτιζαν ἄλλοτε οἱ μοναχοί, καὶ ἡ ὁποῖα μάλιστα ἐχρημάτισε κάποτε καὶ ὡς Λατινικὴ ἐκκλησία — σώζονται ἀκόμη ἐκεῖ καὶ τὰ ὀνόματα φράγκων ἐπισκεπτῶν — καὶ τὸ παλαιὸ ὀστεοφυλάκιο, ἀπὸ τὰ ἀρχαιότερα κτίσματα τῆς μονῆς πρὸς περιέχει ὀστᾶ αἰώνων.

Ψηλά, πάνω ἀπὸ τὸ μοναστήρι, στὴν κορυφὴ τοῦ ὄρους Σινᾶ, ὅπου μπορεῖ ὁ ἐπισκέπτης νὰ ἀνεβεῖ με 3.000 σκαλιὰ, ἔχτισαν οἱ Χριστιανοὶ τὸν 4ον αἰώνα καὶ ἓνα μικρὸ εὐκτήριο οἶκο, πρὸς τὸν ἀνακαίνισε ὁ Ἰουστινιανὸς καὶ πρὸς τὸν κατέστρεψαν ἀργότερα οἱ Μουσουλμάνοι, γιὰ νὰ θεμελιώσουν δικὸ τους τέμενος. Τὸ Χριστιανικὸ ναῖδριον τὸ ξανάχτισαν οἱ πιστοί, ἀλλὰ φτωχικὸ στοὺς νεώτερους χρόνους.

Πιο κάτω από την κορυφή υπάρχει και ένας μικρός ναός προς τιμήν του Προφήτη Ἡλία.

Ἀπό τὴ μακριὰ ἱστορία τῆς μονῆς τοῦ Σινᾶ δυστυχῶς μόνο ἀποσπάσματα γνωρίζουμε, πὸν δὲν συνδέονται πάντοτε μεταξὺ τους. Ἔτσι μαθαίνομε ὅτι γύρω ἀπὸ τὸ 570 τὸ μοναστήρι εἶχε μοναχοὺς πὸν μιλοῦσαν Ἑλληνικά, Λατινικά, Ἀρμαϊκά, Κοπτικά καὶ τὴ γλῶσσα τῶν Βησῶν, δηλαδὴ τὰ ἀρχαῖα Θρακικά, καὶ ὅτι διοικήθηκε ἀπὸ μιὰ σειρά ἐπιφανῶν ἡγουμένων, ὅπως τὸν Λογγίνο, τὸν Ἀναστάσιο, τὸν ἔπειτα καὶ Πατριάρχη Ἀντιοχείας καὶ γνωστὸ ἐκκλησιαστικὸ ποιητὴ, τὸν Γρηγόριο, τὸν Ἀναστάσιο τὸν Β', λόγιον καὶ αὐτὸν καὶ ἄλλους. Μιὰ μεγάλη φυσιογνωμία, πὸν συντέλεσε πολὺ καὶ στὴ φήμη πὸν ἀπέκτησε τὸ Σινᾶ ἦταν ὁ ἡγούμενος Ἰωάννης Σχολαστικὸς ἢ Σαββαΐτης (περίπου 570 - 649) πὸν τὸν ὀνόμασαν τῆς Κλίμακος ἀπὸ τὸ περίφημο σύγγραμμά του γιὰ τὴν ἀσκητικὴ ζωὴ Κλίμαξ τοῦ Παράδεισου, ὅπου συνιστᾷ τὴν ἀπόλυτη ἀπάθεια σὰν τὴ μεγαλύτερη Χριστιανικὴ ἀρετὴ. Τριάντα εἶναι τὰ σκαλιὰ τῆς κλίμακος πὸν πρέπει ν' ἀνεβεῖ ὁ πιστὸς γιὰ νὰ φθάσει στὸν Παράδεισο, καὶ ἀντιστοιχοῦν μὲ τὰ τριάντα κεφάλαια τοῦ ἔργου του, καὶ αὐτὰ μὲ τὰ τριάντα χρόνια τοῦ Χριστοῦ ὅταν βαπτίσθηκε. Ὁ Ἰωάννης τῆς Κλίμακος ἔγινε καὶ Ἅγιος τῆς Ὀρθοδόξου ἐκκλησίας καὶ εορτάζεται στὶς 30 Μαρτίου, καὶ εἶναι πολλὰ τὰ χειρόγραφα τοῦ ἔργου του πὸν διασώζονται στὴ βιβλιοθήκη τῆς μονῆς (ἀρ. 416 - 430) καὶ μεταξὺ τῶν τελευταίων εὑρημάτων, γιὰ τὰ ὁποῖα θὰ μιλήσουμε σὲ λίγο, βρέθηκε καὶ ἓνα σύγχρονό του χειρόγραφο τῆς Κλίμακος.

Ἡ εἰσβολὴ τῶν Ἀράβων καὶ τοῦ Μωαμεθανισμοῦ στὸ Σινᾶ τὸν 7ον αἰῶνα ἔφερε καὶ τὸ τέλος τῆς Βυζαντινῆς κυριαρχίας. Στὴν εὐκολὴ αὐτὴ κατάκτηση τῆς Αἰγύπτου, τῆς Συρίας καὶ τῆς Παλαιστίνης ἀπὸ τοὺς ἀλλοθρήσκους συνετέλεσε πολὺ, ὅπως ξεύρομε, καὶ ἡ αἴρεση τῶν Μονοφυσιτῶν ἐναντίον τοῦ ἰδρυτοῦ τῆς ὁποίας Εὐτυχοῦς εἶχε ταχθεῖ ἡ Σύνοδος τῆς Χαλκηδόνος τὸ 451. Ἡ Ἀλεξανδρινὴ θεολογία, πὸν πάντα ἔκλινε πρὸς τὸ μυστικισμὸ καὶ τὴν ἀλληγορία, ἐτόνιζε τόσο πολὺ τὴ θεία φύση τοῦ Χριστοῦ, ὥστε ἐπισκιαζόταν ἡ ἀνθρώπινὴ του φύση, καὶ ἔτσι σχηματίσθηκε ἡ Μονοφυσικὴ ἐκκλησία πὸν ἀπέρριψε τὶς ἀπόψεις τῆς Χαλκηδόνος γιὰ τὶς δύο φύσεις τοῦ Θεανθρώπου. Τὸ ζήτημα εἶχε ὄχι μόνο θεολογικὲς ἀλλὰ καὶ σπουδαῖες πολιτικὲς ἐπιπτώσεις, καὶ ὅταν ἀπέτυχε καὶ ἡ προσπάθεια τοῦ Ἡρακλείου νὰ συμφιλιώσει τὶς δύο ἀπόψεις μὲ τὸν Μονοθελητισμὸ, δηλαδὴ ὅτι ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς εἶχε δύο φύσεις ἀλλὰ μία μόνο θέληση, οἱ Βυζαντινὲς αἵρετικὲς ἐπαρχίαι τῆς Νοτιοανατολικῆς Μεσογείου γιὰ νὰ ἀποφύγουν τὴν ἐπιβολὴ τῶν ὀρθοδόξων ἀπόψεων τῆς Χαλκηδόνος δὲν προέβαλαν σπουδαία ἀντίσταση στοὺς

Ἄραβες πὸν εὐκόλα ἔτσι τὶς κυρίευσαν. Ἄξιομνημόνευτο εἶναι ὅτι σὲ ὅλη αὐτὴ τὴ σκληρῆ θεολογικὴ καὶ πολιτικὴ διαμάχη τοῦ Μονοφυσιτισμοῦ ἢ μονῆ Σινᾶ ἔμεινε πιστὴ στὴν ὀρθοδοξία τῆς Χαλκηδόνος, στὴν ὁποία ἄλλωστε ἐπίστευε καὶ ὁ ἰδρυτὴς τῆς Ἰουστινιανός.

Ὁ κύριος λόγος γιὰ τὸν ὁποῖο διασώθηκε τὸ μοναστήρι ἀπὸ τοὺς μωαμεθανούς, ὅταν ἐδέεποσαν στὴ χειρσόνησο τοῦ Σινᾶ, ἦταν ὁ λεγόμενος Ἄχτιναμές, δηλαδὴ ἡ θεωρουμένη διαθήκη τοῦ Μωάμεθ, σύμφωνα μὲ τὴν ὁποία ὁ Προφήτης παραχωροῦσε τὴν προστασία του στοὺς μοναχοὺς τοῦ Σινᾶ, καὶ ἡ ὁποία ὁμοῦς διαθήκη φαίνεται ὅτι δὲν ἦταν γνήσια. Τὸ παράδοξο εἶναι ὅτι μὲ βάση αὐτὸ τὸ νόθο ἔγγραφο καὶ πολλοὶ ἄλλοι προστατευτικοὶ ὅρισμοὶ ἐδόθησαν ἀργότερα στοὺς Σιναῖτες ἀπὸ μωαμεθανοὺς ἡγεμόνες τῆς Αἰγύπτου.

Δυστυχῶς λίγες μόνο εἰδήσεις ἔχομε ἀπὸ τοὺς πρώτους αἰῶνες τῆς Ἀραβοκρατίας. Ἐνδιαφέρουσα εἶναι ἡ πληροφορία ὅτι τὸ 808 μ. Χ. ἡ μονῆ εἶχε 80 μόνον μοναχοὺς, καὶ ὅτι οἱ πλεῖστοι ἦσαν Σῦροι καὶ Ἀραβες Χριστιανοὶ καὶ ὀλίγοι μόνον Ἕλληνες, καὶ ἐξόχως ἐνδιαφέρουσα εἶναι ἡ εἶδηση ὅτι ὁ ἡγούμενος τῆς μονῆς τὸ 869 ἐχειροτονήθηκε Ἐπίσκοπος Σινᾶ, τίτλο τὸν ὁποῖο ὡς τώρα κρατεῖ. Ἄξισημειώτο ἐπίσης εἶναι ὅτι ὁ νέος αὐτὸς ἐπίσκοπος Σινᾶ ἔλαβε μέρος τὸν ἴδιο χρόνο πὸν χειροτονήθηκε, δηλαδὴ τὸ 869, καὶ στὴ σύνοδο ἐναντίον τοῦ Φωτίου.

Τὸ Σινᾶ γίνεται πάλι γνωστότερο μετὰ τὴ διάδοση τοῦ θρύλου καὶ τῆς λατρείας τῆς Ἁγίας Αἰκατερίνης. Σύμφωνα μὲ αὐτὰ πὸν λέγει ὁ Συμεὼν ὁ Μεταφραστής, ὁ γνωστὸς Βυζαντινὸς Ἁγιογράφος τοῦ 10ου αἰῶνα, πὸν ἔγραψε τὸ Μηρολόγιό του ἀφοῦ ἔλαβε Αὐτοκρατορικὴ διαταγή, ἢ Ἁγία ἐμαρτύρησε στὴν Ἀλεξάνδρεια ἐπὶ Μαξεντίου (306-312) καὶ ἦταν ὡς μᾶς λέγει «γυνὴ εὐσεβής, νέα τὴν ἡλικίαν, τὴν ὄψιν περικαλλής, ἐκ βασιλικοῦ γένους προηγμένη, πᾶσα ἐπελθοῦσα τὴν ἔξω τε καὶ τὴν καθ' ἡμᾶς σοφίαν», καὶ ὅτι «ἄγγελοι τὸ ἐκείνης σῶμα τὸ τίμιον, παρ' αὐτὸν τῆς τελειώσεως τὸν καιρὸν περιστείλαντες, πρὸς τὸ Σινᾶ ὄρος προπέμπειν ἐφύκεσαν». Ἡ μνήμη τῆς ἁγίας ἐορτάζεται στίς 25 Νοεμβρίου.

Ἡ παράδοση αὐτὴ γιὰ τὸ μαρτύριο καὶ τὴ μεταφορὰ τοῦ σώματος τῆς ἁγίας Αἰκατερίνης στὸ Σινᾶ ἐδυνάμωσε τὸν Χριστιανισμὸ τῆς περιοχῆς, ἀλλὰ τὸ μοναστήρι ἔγινε εὐρύτερα γνωστὸ μόνον ὅταν ὁ ἐκ Σικελίας Σιναῖτης μοναχὸς Συμεὼν ὁ Πεντάγλωστος μετέφερε λείψανα τῆς Ἁγίας στὸ Rouen καὶ τὸ Tréves τῆς Γαλλίας γύρω ἀπὸ τὸ 1000 μ. Χ. Ἀπὸ τότε διαδόθηκε ἡ λατρεία τῆς Ἁγίας Αἰκατερίνης στὴ Δύση, καὶ ἄρχισαν νὰ ἔρχονται μεγάλα βοηθήματα εἰς τὸ Σινᾶ πὸν γίνεται πιά γνωστότερο ὡς τὸ μοναστήρι τῆς Ἁγίας Αἰκατερίνης. Ἔτσι ἡ μονῆ τοῦ Σινᾶ ἀπέκτησε καὶ κτήματα στὴ Νορμανδία καὶ σὲ διάφορα ἄλλα μέρη τῆς Δυτικῆς Εὐρώπης καὶ καμμιά ἄλλη Ἁγία δὲν ἔγινε τόσο ἀγαπητὴ στὴ Δύση ὅσο ἡ

Ἁγία Αἰκατερίνη, ἀφοῦ καὶ ὁ Λουδοβίκος ὁ XIII ἔχτισε τὸ 1329 καὶ ἐκκλησία της στὸ Παρίσι.

Ἄλλὰ καὶ στὴν Ἀνατολή διαδόθηκε ἡ λατρεία καὶ ἡ εἰκονογραφία τῆς ἁγίας Αἰκατερίνης ἀπὸ τὸ Σινᾶ, ὅπου ἔλαβε καὶ ὀρισμένο τύπο, πὸν τὴν παρουσιάζει σὰν σοφὴ βασίλισσα μὲ στέμμα καὶ βασιλικὴ στολή, γραφίδα, βιβλία καὶ τὸν τροχὸ τοῦ μαρτυρίου δίπλα της. Νωρὶς μάλιστα κατασκεύασαν στὸ μοναστήρι καὶ λαμπρὴ μαρμάρινη λάρνακα, ὅπου ἔβαλαν τὸ σκήνωμα τῆς ἁγίας, καὶ ἐκεῖ τὸ ἐκράτησαν ἕως τὸ 1688, ὅταν ὁ Τσάρος ἔστειλε στὸ μοναστήρι ἀσημένια λάρνακα διὰ τὰ ἅγια λείψανα, ἡ ὁποία καὶ σώζεται ὡς σήμερα.

Ἡ νέα ὅμως περίοδος τῆς ἱστορίας τοῦ Σινᾶ πὸν ἄρχισε μὲ τὴ λατρεία τῆς Ἁγίας Αἰκατερίνης δὲν ἦταν ὁμαλὴ. Πολλοὶ ἦσαν οἱ διωγμοὶ τῶν Χριστιανῶν καὶ τῶν Σιναϊτῶν, οἱ ὁποῖοι μάλιστα ἀναγκάσθησαν νὰ χτίσουν καὶ τὸ μικρὸ τζαμί πὸν εἶδαμε μέσα στὴ μονὴ τους γιὰ νὰ ἐξιλεώσουν τοὺς Μουσουλμάνους. Ἐπέτυχαν ὅμως μὲ τὴν πολιτικότητά τους καὶ πάλι διαφόρους προνομιακοὺς ὀρισμούς, ἀφοῦ ἀκόμη καὶ δύο φυλὲς Βεδουίνων οἱ Ulad-Said καὶ Alequat ὀρίστηκαν γιὰ νὰ ὑπερασπίσουν τὴ μονή. Σὲ στιγμὲς ὅμως μεγάλων κινδύνων ἔγιναν καὶ «κλεισμοί», δηλαδὴ ἔκλειναν τὸ μοναστήρι στοὺς προσκυνητές.

Εἶναι ἐνδιαφέρον ὅτι τὸ σχίσμα πὸν ἐχώρισε τὴν Ἀνατολικὴ ἀπὸ τὴ Δυτικὴ ἐκκλησία δὲν φαίνεται νὰ εἶχε μεγάλη ἐπίδραση στὸ Σινᾶ. Γιατὶ ἐπανειλημμένα ἐζήτησε καὶ ἐπέτυχε τὴ βοήθεια καὶ τὴν προστασία τοῦ Πάπα, καὶ διάφοροι πάπα ἐβοήθησαν, προστατεύοντας τὴν περιουσία τοῦ μοναστηριοῦ καὶ δίνοντας ἀξιόλογες δωρεές καὶ εἰσφορές, μ' ὅλο πὸν οἱ μοναχοὶ ἦσαν ὀρθόδοξοι καὶ ἀκολουθοῦσαν τὴν *regulam beati Basilii*, δηλαδὴ τὸν μοναχικὸ βίον, ὅπως τὸν ὀριξε ὁ Μέγας Βασίλειος.

Καὶ ὄχι μόνον οἱ Πάπα ἀλλὰ καὶ οἱ Βενετοὶ ἐπροστάτευσαν τὴν περιουσίαν τῆς μονῆς καὶ τῆς ἔδωσαν γενναῖες προσφορὲς χρημάτων, καὶ ἀπαλλαγὲς ἀπὸ φόρους γιὰ τὰ κτήματά της. Ἔτσι σημαντικότερο ἔγινε τὸ Μετόχι τοῦ Σινᾶ στὴν Βενετοκρατούμενη Κρήτη, πὸν ἀναπτύχθηκε σὲ μεγάλο κέντρο γραμμάτων καὶ ζωγραφικῆς, ὅπου πιθανὸν νὰ ἐφοίτησε καὶ ὁ ἴδιος ὁ El Greco, ἴσως μάλιστα νὰ ἐζωγράφισε καὶ τὸ ὄρος Σινᾶ σὲ εἰκόνα πὸν γράφει ΤΟ ΑΓΙΟΝ ΚΑΙ ΘΕΟΒΑΔΙΣΤΟΝ ΟΡΟΣ. ΧΕΙΡ ΔΟΜΗΝΙΚΟΥ. Καὶ ἡ εὐμένεια τῶν Βενετῶν ἐξακολούθησε καὶ ἀφοῦ ἔπεσε ἡ Κρήτη στοὺς Τούρκους τὸ 1699, γιατί ἐσέβονταν τὰ Χριστιανικὰ πλοῖα πὸν εἶχαν πιστοποίηση ὅτι ἀνήκαν στὴ μονή — γιατί ἦταν καὶ ἰδιοκτήτρια πλοίων ἢ μονή — καὶ ἔφεραν τὴ σημαία τῆς Ἁγίας Αἰκατερίνης. Ἡ εὐνοια τῶν ἰσχυρῶν στὴ Δύση δὲν περιοριζόταν μόνον στοὺς Πάπας καὶ στοὺς Βενετούς. Καὶ βασιλεῖς τῆς Γαλλίας καὶ ἐγγενεῖς τῆς Αὐστρίας καὶ τῆς Ἰσπανίας ἔδωσαν γενναῖες δωρεές στὴ μονή καὶ πάμπολλα δουκάτα ἔρχονταν ἀπὸ τὴ Ρωσία.

Ἐπειδὴ μιλήσαμε γιὰ τὴ Δύση δὲν πρέπει νὰ νομισθεῖ ὅτι τὸ Σινᾶ δὲν ἐξακολούθησε τὶς ἐπαφές του μὲ τὸ Βυζάντιον καὶ τὴν Κωνσταντινούπολη ὡς τὴν ἄλωση ἀπὸ τοὺς Τούρκους. Ἀπὸ ὅλες ὅμως τὶς σχετικὲς πληροφορίες πὸν ἔχομε ἢ πιὸ συγκινητικὴ εἶναι τὸ μῆνυμα πὸν ἔστειλε εὐθὺς μετὰ τὴν ἄλωση, ἴσως τὸ 1455, ὁ Πατριάρχης Γεννάδιος ὁ Σχολάριος στὸ Σινᾶ πὸν τὸ ἀποκαλεῖ καὶ («ἡμέτερον καύχημα»), καὶ συμβουλεύει μετριοπάθεια καὶ συνδιαλλαγὴ μὲ τὸ Πατριαρχεῖο Ἱεροσολύμων: («Ἐὰν ὁ Πατριάρχης Ἱεροσολύμων») γράφει ὁ Γεννάδιος, «διὰ χρημάτων γίνηται, ἢ γενόμενος διὰ χρημάτων οἰκονομῆ τοὺς αὐθέντας τοῦ τόπου, μὴ σκανδαλίξεσθε· ἐν γὰρ τοῖς μέρεσιν ἡμῶν τούτοις πωλεῖται καὶ ἀγοράζεται ἢ ἀρχιερωσύνη, ἀρξαμένου τοῦ κακοῦ τούτου ἀπὸ χρόνων πενήκοντα καὶ ἑλαττον... ὅστις συγκαταβαίνει ὀλίγον ἵνα διαφυλάξῃ τὸ πᾶν, ἀποστολικὴν ἔχει προαίρεσιν, καὶ οὕτω κρινεῖ αὐτὸν ὁ θεὸς... οὔτε βασιλείαν ἔχομεν νῦν, οὔτε ἐκκλησίαν ἐλευθέραν, οὔτε παροησίαν».

Ὅπως θὰ περιμένε κανεὶς, ἡ ἐπέκταση τῆς Τουρκικῆς ἀρχῆς στὴν Αἴγυπτο τὸ 1517 εἶναι σταθμὸς στὴν ἱστορία τοῦ Σινᾶ. Οἱ Σιναῖτες ὅμως βασιζόμενοι καὶ πάλι στὸ μὴ γνήσιο Ἄχτινα μὲ τοῦ Μωάμεθ ἔλαβαν νέους προνομιακοὺς ὀρισμοὺς ἀπὸ τὸν Σουλτᾶνο Σελμί, πὸν ἔδωσαν ἀξιόλογη οἰκονομικὴ ἄνθηση στὸ μοναστήρι καὶ συγκράτησαν τοὺς Ἑβραίους ἀπὸ τοῦ νὰ πάρουν τὸ θεοβάδιστον ὄρος στὰ χέρια τους. Τότε μαθαίνομε ἀπὸ τὸν Θεοδόσιο Ζυγομαλᾶ, Πρωτονοτάριο τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας, ὅτι («μόνον Γραικοὶ λειτουργοῦσι καὶ ψάλλουσι») εἰς τὸ Σινᾶ, καὶ ὅτι ὁ ἀριθμὸς τῶν Γραικῶν μοναχῶν ἦταν 100. Ἀργότερα, στὸ τέλος τοῦ 16ου αἰώνα ὁ Γερμανὸς λόγιος Gerlach μᾶς πληροφορεῖ ὅτι οἱ Ἕλληνες μοναχοὶ ἦσαν 200. Τὴν ἐποχὴ ἐκείνη σκληρὲς ἦσαν καὶ οἱ διαμάχες, ἂν τὸ Πατριαρχεῖο Ἱεροσολύμων ἢ τὸ Πατριαρχεῖο Ἀλεξανδρείας θὰ εἶχε κυριαρχικὰ δικαιώματα ἐπάνω στὸ μοναστήρι, ἀλλὰ καὶ πολλὲς ἦσαν οἱ δωρεὲς κτημάτων πὸν ἔγιναν καὶ τὰ μετόχια πὸν ἰδρύθησαν σὲ διάφορα μέρη τῆς ὀρθοδόξου οἰκουμένης. Σπουδαῖα μετόχια καὶ κτήματα ὑπῆρχαν ἐκτὸς ἀπὸ τὴν Κρήτη, γιὰ τὰ ὁποῖα μιλήσαμε, στὸ Κάϊρο, στὴν Πόλη, στὶς Παραδονάβιες χῶρες, στὴ Σερβία, στὰ νησιά τοῦ Αἰγαίου καὶ στὴ Βεσσαραβία. Καὶ ἀπὸ τὴν Καλκούτα καὶ τὴ Βομβάη ἀκόμη ζητοῦσαν ὀρθόδοξους ἱερεῖς ἀπὸ τὸ Σινᾶ, τόση ἦταν ἡ ἀκτινοβολία καὶ ἡ φήμη τῆς μονῆς τῆς Ἁγίας Αἰκατερίνης.

Χαρακτηριστικὸ εἶναι ὅτι καὶ ὅταν ὁ Ναπολέων κατέλαβε τὸ 1798 τὸ Κάϊρο, ἱκανοποίησε ὅλες τὶς αἰτήσεις τῶν Σιναῖτῶν καὶ ἐστερέωσε τὴν αὐτονομία τους. Οἱ στρατιῶτες τοῦ Γάλλου αὐτοκράτορα, ὅπως εἶδαμε, ἐβοήθησαν γιὰ νὰ ἐπιδιορθωθοῦν τὰ τεῖχη τοῦ μοναστηριοῦ, καὶ ὁ στρατηγὸς Κλεμπερ ἔδωσε στοὺς μονα-

χοὺς τὴν ἐξουσία νὰ συλλαμβάνουν καὶ νὰ φυλακίζουν τοὺς Ἄραβες πὸν θὰ τοὺς ἐνοχλοῦσαν, καὶ ἔπειτα νὰ εἰδοποιοῦν τὶς Γαλλικὲς ἀρχές.

Τέλος θὰ πρέπει νὰ μνημονευθεῖ ὅτι καὶ ἡ Ἐθνικὴ Συνέλευση τῶν Ἑλλήνων τῆς Γ' Σεπτεμβρίου 1844 ἀποφάσισε νὰ ἀποδώσει στὸ Σινᾶ ὅσα κτήματα εἶχε ἡ μονὴ στὴν Ἑλλάδα πὸν εἶχαν περάσει σὲ ξένα χέρια.

Δυστυχῶς ὁμως ἀπὸ τὰ μέσα τοῦ 19ου αἰῶνα ἄρχισε νὰ ἐπικρατεῖ μεγάλη ἐσωτερικὴ ἀνωμαλία στὸ μοναστήρι, μὲ ἀποτέλεσμα νὰ χαθοῦν πολλὰ ἀπὸ τὰ κτήματα καὶ τὰ μετόχια πὸν εἶχε στὸ ἐξωτερικό. Τὰ πράγματα κάπως ἐκαλλιτέρευσαν μὲ τὶς καλὲς σχέσεις πὸν ἐκαλλιέργησαν οἱ Σιναῖτες μὲ τὶς Ἀγγλικὲς ἀρχές καὶ τὴ φιλία τοῦ ἐπισκόπου Πορφυρίου Β' (1904-24) μὲ τὸν Λόρδο Kitchener, πὸν ἔφερε καὶ οἰκονομικὰ ὀφέλη στὴ μονή, ἀλλὰ πραγματικὴ εὐημερία ἔπαυσε νὰ ὑπάρχει.

Ἡ Αἰγυπτιακὴ κυριαρχία δὲν ἔθιξε ἀλλὰ καὶ δὲν ὀφέλησε τὴ μονή, ὅπως οὔτε καὶ ἡ βραχεῖα Ἰσραηλινὴ κατοχὴ τοῦ Σινᾶ μετὰ τὸν τελευταῖο πόλεμο Αἰγύπτου - Ἰσραήλ. Δυστυχῶς καὶ ἐκεῖ σήμερὰ ὁ ἀδξανόμενος τουρισμὸς περισσότερες βλάβες παρὰ ὠφελήματα προκαλεῖ. Ἡ πραγματικὴ ὁμως σημερινὴ δυσχέρεια ὀφείλεται στὸ μικρὸ ἀριθμὸ τῶν μοναχῶν πὸν τώρα διαβιοῦν στὴ μονή — μόλις 14 — ἢ 'σύναξις' τῶν ὁποίων μαζὶ μὲ τὸν ἐπίσκοπο, πὸν χειροτονεῖται ἀπὸ τὸν Πατριάρχη Ἱεροσολύμων, διοικοῦν τὴ μονή. Ὑπάρχει καὶ ὁ λεγόμενος Οἰκονόμος καὶ ὁ Γραμματεὺς μεταξὺ τῶν ἀξιωματῶν τοῦ μοναστηριοῦ, οἱ ὁποῖοι ὁμως παραμένουν πολὺ μεγάλο μέρος τοῦ χρόνου στὸ Κάιρο φροντίζοντας τὰ συμφέροντα τῶν μοναχῶν.

Ἄς ἔλθωμε τώρα μὲ λίγα λόγια στὶς φορητὲς εἰκόνες καὶ τὰ χειρόγραφα πὸν εἶναι καὶ τὰ σπουδαιότερα κειμήλια τοῦ Σινᾶ:

Οἱ ρίζες τῆς βυζαντινῆς ἀγιογραφίας ἔχουν, ὅπως ξεύρετε, ἀναζητηθεῖ ἀπὸ σοβαροὺς ἐρευνητὲς στὴ Νεοπλατωνικὴ φιλοσοφία, πὸν μὲ τὸν Πλωτῖνο τονίζει ὅτι τὸ ὠραῖο δὲν ἔχει σχέση μὲ ὑλικὲς μορφές, ἀλλὰ μὲ τοὺς αἰώνιους μεταφυσικοὺς τύπους, καὶ ὅτι τὸ «καλὸν» ἀκτινοβολεῖ τὴ συμμετρία. Σκοπὸς τῆς τέχνης ἐπομένως εἶναι νὰ μᾶς ὀδηγεῖ στὸν κόσμον τῶν μεταφυσικῶν ἰδεῶν, καὶ ὄχι νὰ ἀναδημιουργεῖ μὲ τὴ μίμηση στοιχεῖα ἀπὸ τὴ φύση πὸν μᾶς περιβάλλει. Ἡ ἀποστολὴ τοῦ καλλιτέχνη δὲν εἶναι νὰ μιμεῖται τὴν ὑλικὴ φύση, ἀλλὰ νὰ ἐρμηνεύει τὶς ἰδέες καὶ τὸ θεῖον. Ἔτσι ὁ νατουραλισμὸς, ἢ φυσιοκρατικὴ τέχνη καταδικάζεται. Καὶ προχωροῦν οἱ Νεοπλατωνικοὶ καὶ λέγουν ὅτι ἡ ἀποστολὴ τῆς τέχνης δὲν εἶναι τὸ μερικὸ — τὸ ἐπὶ μέρος — ἀλλὰ ἡ ἐπικοινωνία μὲ τὸ μεταφυσικὸ σύνολο. Ἔτσι ὁ καλλιτέχνης γίνεται ἓνα ἀπλὸ μέλος μᾶς μεγάλης ομάδας ἐρμηνευτῶν τοῦ θείου,

χάνει δηλαδή τὴν ὑποκειμενικὴ του ὄντοτητα. Γι' αὐτό, ἔχει ὑποστηριχθεῖ, καὶ δὲν ξέρομε παρὰ ἐλάχιστα ὀνόματα τῶν καλλιτεχνῶν καὶ τῶν ζωγράφων τοῦ Βυζαντίου.

Ὡς θρασὺ μορφῶσαι τὸν ἀσώματον· ἀλλὰ καὶ εἰκῶν
ἐς νοερὰν ἀνάγει μνηστὶν ἐπουρανίων,

καθὼς μᾶς λέγει ὁ Νεῖλος ὁ Σχολαστικὸς τὸν 5ον αἰῶνα μ. Χ.

Δὲν εἶναι βέβαια σήμερα δυνατὸν νὰ μιλήσομε γιὰ τὶς σχολές καὶ τὶς τάσεις, οὔτε γιὰ τὶς περιόδους τῆς Βυζαντινῆς ἀγιογραφίας, πὺν τόσο λαμπρὰ ἀντιπροσωπεύονται στὴ μοναδικὴ συλλογὴ τῶν εἰκόνων τοῦ Σινᾶ, συλλογὴ θαυμαστὴ σὲ ἀριθμὸ καὶ ποιότητα, καὶ πὺν διατηρήθηκε σὲ ἀρίστη κατάσταση χάρη στὸ στεγνὸ καὶ σταθερὸ κλίμα. Μὲ τὴ φροντίδα τῆς μονῆς πάνω ἀπὸ 2.000 εἰκόνες ἔχουν περισωθεῖ, πολλὲς ἀπὸ κελιά καὶ ἐξωκκλήσια, βυζαντινὲς καὶ μεταβυζαντινές. Στὴν κυρίως Βυζαντινὴ ἐποχὴ (ἀπὸ τὸν 6ο ὡς τὸν 15ο δηλαδὴ αἰῶνα) ἀνήκουν πεντακόσιες περίπου. Εἶναι ἐπομένως στὸ Σινᾶ συγκεντρωμένες πολὺ περισσότερες βυζαντινὲς εἰκόνες ἀπὸ ὅσες ὑπάρχουν σὲ ὅλο τὸν ὑπόλοιπο κόσμον, καὶ ἀνάμεσα σ' αὐτὲς βρίσκονται καὶ οἱ παλαιότερες γνωστὲς εἰκόνες οἱ κηρόχυτες (οἱ ἐγκανστικὲς) τοῦ 6ου αἰῶνα πὺν εἶναι καὶ οἱ σπανιότερες καθὼς καὶ εἰκόνες τῆς ἐποχῆς τῆς εἰκονομαχίας, πρᾶγμα σημαντικότατο. Ὁ μεγάλος αὐτὸς ἀριθμὸς τῶν εἰκόνων πὺν ἀντιπροσωπεύουν μὲ ἐκλεκτὰ δείγματα ὅλη τὴ Βυζαντινὴ καὶ μεταβυζαντινὴ ζωγραφικὴ προσδίδουν στὸ μακρινὸ αὐτὸ μοναστήρι τὸν χαρακτῆρα τοῦ μεγαλύτερου καὶ σημαντικότερου μουσείου Βυζαντινῶν φορητῶν εἰκόνων.

Ἄς ἔλλομε τώρα εἰς τὰ χειρόγραφα: Ἡ βιβλιοθήκη τῆς μονῆς εἶναι σπουδαιότατη καὶ πλουσιότατη. Περισσότεροι ἀπὸ 3.000 κώδικες ὑπάρχουν ἐκεῖ, καὶ πολλοὶ ἀπ' αὐτοὺς εἶναι στολισμένοι μὲ μικρογραφίες ἐξαιρετικῆς τέχνης. Εἶναι μιὰ ἀπὸ τὶς πλουσιότερες βιβλιοθηκὲς βυζαντινῶν χειρογράφων τοῦ κόσμου. Πολλοὶ ἀπὸ τοὺς κώδικες ἔχουν γραφεῖ στὸ ἴδιο τὸ μοναστήρι, πὺν ἦταν, ὅπως εἶδαμε, σπουδαῖο κέντρο γραμμάτων, ἀλλὰ οἱ ὠραιότεροι προέρχονται ἀπὸ τὴν Πόλη, καὶ μερικοὶ πρέπει νὰ εἶναι κατὰ τὴν παράδοση δῶρα βυζαντινῶν αὐτοκρατόρων. Τὰ χειρόγραφα αὐτὰ ἀποτελοῦν ἀκόμη ἓνα τεκμήριο γιὰ τοὺς στενοὺς δεσμοὺς πὺν κράτησε πάντοτε τὸ μοναστήρι μὲ τὴν πολιτικὴ καὶ πνευματικὴ ζωὴ τοῦ Βυζαντίου.

Στοὺς παλιὺς γνωστοὺς κώδικες πὺν ἔχουν σχεδὸν ὅλοι φωτογραφηθεῖ, καὶ μικροφίλμ τους ὑπάρχουν στὴ βιβλιοθήκη τοῦ Κογκρέσσου στὴν Washington, ἔχουν προσθεθεῖ τώρα καὶ τὰ νέα σπουδαῖα εὑρήματα πὺν τυχαῖα ἤρθαν στὸ φῶς. Αὐτὰ ἀποκαλύφθηκαν τὸ 1975, καθὼς ἀποχωμάτωναν οἱ καλόγεροι ἓνα παλιὸ κελὶ πὺν βρίσκεται μέσα στὸ Ἰουστινιάνειο τεῖχος κάτω ἀπὸ τὸ παρεκκλήσιο τοῦ Ἁγίου Γεωργίου, τὸ ὁποῖο εἶχε τότε καταστραφεῖ ἀπὸ πυρκαϊά. Φαίνεται πὺς τὸ κελὶ

αὐτὸ εἶχε χρησιμοποιηθεῖ ὡς ἀποθήκη φθαρμένων ἀντικειμένων καὶ σὲ κάποια τακτοποίηση τῆς βιβλιοθήκης θὰ τοποθετήθηκαν ἐκεῖ φύλλα καὶ σπαράγματα χειρογράφων πὸν δὲν ἀποτελοῦσαν πιά τόμους. Ἐργότερα ἔπυε καὶ ἡ στέγη καὶ τὰ λησμόνησαν.

Οἱ πρῶτοι ἐπιστήμονες πὸν τὰ ἐξέτασαν, ὁ ἀκαδημαϊκὸς κ. Λίνος Πολίτης καὶ ὁ καθηγητῆς κ. Μ. Παναγιωτάκης, διέγνωσαν ἀμέσως τὴ σημασία τους. Ἐδῶς μετὰ ἐπῆγαν καὶ ἐργάστηκαν ἐκεῖ καὶ οἱ ἐπιμεληταὶ καὶ συντηρηταὶ τῶν χειρογράφων τῆς Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης κ.κ. Π. Νικολόπουλος καὶ Α. Γκλίνοσ, οἱ ὁποῖοι ἐφρόντισαν καὶ γιὰ τὴ συντήρησή τους.

Τὸ εὔρημα ἀποτελεῖται ἀπὸ πολλὰ φύλλα χειρογράφων κωδίκων καθὼς καὶ ἀπὸ κομμάτια φύλλων (σπαράγματα) καὶ πληρέστερα τεύχη (τετραδία). Ὀλόκληρα χειρόγραφα δὲν βρέθηκαν, ἀλλὰ ἀπὸ τὰ κομμάτια ξανάκαμαν οἱ ἐρευνητῆς μερικὸνσ πλήρεις κώδικες καὶ μεγάλα τμήματα ἀπὸ ἄλλοι.

Τὸ σημαντικότερο μέρος τοῦ εὔρηματος εἶναι τὸ πλῆθος τῶν περγαμνηῶν φύλλων καὶ σπαραγμάτων στὴ μεγαλογράμματη (ἢ κεφαλαιώδη) γραφή, πὸν μετὸνσ διάφοροι τύποι τῆς ἦταν ἢ καθιερωμένη γραφή γιὰ τὰ βιβλία τῆς πρώτης βυζαντινῆς ἐποχῆς, δηλαδὴ ἀπὸ τὸν 4ο ὡς τὸν 10ο αἰῶνα. Χειρόγραφα τέτοιου εἴδουσ στὴν προῖμότερη φάση τους εἶναι ἐξαιρετικὰ σπάνια, καὶ ἔτσι τὸ εὔρημα τοῦ Σινᾶ εἶναι σπουδαιότατο καὶ θὰ χύσει φῶς στὴν ἱστορία τῆς Ἑλληνικῆς γραφῆς. Ἐπίσης ὁμως σημαντικὰ εἶναι καὶ τὰ φύλλα τοῦ μικρογράμματος ρυθμοῦ, ἰδίως τὰ παλαιότερα τοῦ 8ου καὶ τοῦ 9ου αἰῶνα, περγαμνηὰ καὶ χάρινα.

Μεταξὺ τῶν εὔρημάτων ἦσαν καὶ μερικὰ φύλλα ἀπὸ τὸν περίφημο Σιναϊτικὸ κώδικα τῆς Γραφῆς (Codex Sinaiticus), ὁ ὁποῖοσ τώρα βρίζεται στὸ Βρετανικὸ Μουσεῖο. Τὸ Βρετανικὸ Μουσεῖο τὸν ἀγόρασε τὸ 1933 γιὰ 100.000 λίρες ἀπὸ τὴ Ρωσία, γιὰτὶ ἡ μονὴ με μεσολάβηση τοῦ Κωνσταντίνου Tischendorf τὸν εἶχε δωρίσει στὸν Τσάρο.

Ἐτσι μετὰ τὰ νέα αὐτὰ εὔρηματα θὰ φωτισθεῖ ἀπὸ μιὰ τουλάχιστον πλευρὰ τὸ λεγόμενο ἀπὸ τὸν Κρουμπάχερ «Μεγάλο Κενὸ» τῆς Βυζαντινῆς πολιτιστικῆς ἱστορίας τῶν ἐτῶν 650 - 850, πὸν περιλαμβάνει καὶ τοὺς χρόνοι τῆς εἰκονομαχίας (711 - 843). Ἐλλὰ τὰ εὔρηματα αὐτὰ ἀπὸ τὴν ἄποψη τῶν κειμένων δὲν φαίνεται — ὅσο ὡς τώρα ξέρουμε — νὰ προσφέρουν τίποτε τὸ νέο. Εἶναι κυρίως εὐαγγέλια ἢ εὐαγγελιστάρια, ψαλτήρια, μνηαῖα, λειτουργίες καὶ εὐχολόγια, ὑπάρχονσ ὁμως καὶ λόγοι τοῦ Χρυσσοτόμου (γνωστοὶ βέβαια) καὶ φύλλα ἀπὸ τὸ ἔργο τοῦ Ἰωάννου τῆς Κλίμακοσ πὸν, ὅπως εἶπαμε, εἶναι σύγχρονα μετὸνσ ἴδιο. Ἀπὸ ἀρχαῖα Ἑλληνικὰ κείμενα βρέθηκαν ἀποσπάσματα τῆς Ἰλιάδοσ μετὰ φραση στίχο μετὰ

στίχο, και αποσπάσματα από έργα του Ἀριστοτέλη. Ἴσως ἀνάμεσα σὰ πολλά σπαράγματα, πὸν ἀκόμη δὲν ἔχουν ὅλα ἐρευνηθεῖ, νὰ βρεθοῦνε καὶ ἄλλα.

Παράλληλα μὲ τὰ Ἑλληνικὰ ὑπάρχουν καὶ πολλὰ ξενόγλωσσα κείμενα, Ἀραβικά, Σλαβικά, Κοπτικά, Σουριακά, Ἀρμενικά, τὰ ὁποῖα ὅταν ἐρευνηθοῦν θὰ ρίξουν, πιθανό, φῶς στὴν ἱστορία τῆς μονῆς. Αὐτὰ ὅλα ὁ κ. Λίνος Πολίτης τὰ περιγράφει σὲ ἄρθρο του πὸν θὰ δημοσιευθεῖ προσεχῶς στὸ περιοδικὸ *Scriptorium*, καὶ τὸ ὁποῖο εἶχε τὴν εὐγένεια νὰ θέσει στὴ διάθεσί μου.

Ἄς μού ἐπιτραπεῖ νὰ τελειώσω τὴν ὁμιλία μου αὐτὴ μὲ μιὰ ἀπὸ τίς πιὸ ἔντονες καὶ πιὸ συγκινητικὲς ἐμπειρίες τῆς ζωῆς μου. Εἶχα, ὅπως πιθανὸν ξεύρετε, τὴν τιμὴ τὰ συνοδεύσω τὴν ἐρίτιμον Κυρία Ἰωάνναν Τσάτσου πρὸ διμήνου περὶ που στὸ προσκύνημά της στὴν ἀγία μονὴ τοῦ Σινᾶ. Ὁ καιρὸς ἦταν ἄστατος καὶ κρύος καὶ ἔπεφτε ἓνα λεπτὸ ἄσπρο χιόνι ἐπάνω σὰ κτίρια τῆς μονῆς καὶ στοὺς ψηλοὺς βράχους ἀπὸ κόκκινο γρανίτη πὸν τὴν περικυκλώνουν. Στὶς 5 τὸ πρωὶ μᾶς ξύπνησαν οἱ καμπάνες τῆς ἐκκλησίας, γλυκύτατες, αἰθέριες, καλώντας μας στὸν ὄρθρο. Βγῆκα ἀπὸ τὸ παγωμένο κελί μου, ὅπου εἶχα περάσει μιὰ δύσκολη νύχτα, καὶ κάτω ἀπὸ τίς βαριὲς σκιὲς τῶν τοίχων τοῦ κάστρου προχώρησα πρὸς τὸ ναό, τὸ μόνο φῶς, τὸ χρυσὸ φῶς, ἀπὸ τ' ἀγιοκέρια πὸν τρεμόσβηνε μέσα ἀπὸ τὰ θαμπὰ δίλοβα παράθυρα.

Μὲ κατάνυξη προχώρησα πρὸς τὴν πόρτα καὶ τὴ γλυκιὰ σιγανὴ ψαλμωδία πὸν ἐρχόταν ἀπὸ μέσα. Ἐκεῖνα τὸ σταυρό μου, καὶ περνώντας τὸ κατώφλι δρασκέλισα 1400 χρόνια τῆς ἱστορίας μας, γιατί ἐκεῖνη ἀκριβῶς τὴ στιγμή ἀκούστηκε τό: «Ἐτι δεόμεθα ὑπὲρ τῶν μακαρίων καὶ ἀοιδίμων κτητόρων τοῦ ἱεροῦ ἡμῶν μοναστηρίου Ἰουστινιανοῦ καὶ Θεοδώρου». Ἐσκίρτησε ἡ καρδιά μου καὶ πλημμύρισε μὲ δέος. Τί τυχερὸς πὸν εἶναι ὁποῖος γεννήθηκε Ἑλληνας.